

№3-4

Göyərçin

2003

ISSN-0207-4710

NƏ ÜÇÜN QOCALARA HÖRMƏT EDİRLƏR

BOLQAR NAĞILI

- Həqiqət, həqiqətdir. Mən sizə nümunə verə bilmərəm. Axı qumdan toxunmuş cilovu mən hardan alım ki, sizə verim?!

Bundan sonra çar boyarları cəzalandırmadı. Yayda heç zaman görünməmiş bir quraqlıq oldu. Hər şey yanıb sovuldu. Gələn il əkmək üçün bir gilə də toxum qalmamışdı. Ölkənin üstünü acından ölmək təhlükəsi al-

Rəssam İlqar TOFİQOĞLU

Bir qəddar çar əmr verdi ki, ölkədəki bütün qocaları öldürsünlər. Ona görə ki, qocalar nə əkə, nə biçə, nə də odun doğraya bilirlər. Onlar bütün günü evdə oturur, havayı yerə yeyib-ıçır, əl-ayağa dolaşırlar.

Çarın cəlladları əlcəklərini geyib balta- larını əllərinə götürdülər. Təkcə bir boyarın qoca atası salamat qaldı. Boyarın öz atasına rəhmi gəldi. Ölkədə heç kəs bundan xəbər tuta bilmədi. Qəddar çarın bir dəlisov atı var idi. Heç kəs onu ram etmə, minə bilmirdi. Sarayda bir çoxbilmiş, hiyləgər qarı yaşayırdı. Çar ondan soruşdu ki, bu atı sakitləşdirmək üçün bir tədbir gör. Qarı dedi:

- Sən öz boyarlarına əmr et ki, hərəsi qumdan bir cilov toxuyub gətirsin. Əgər belə olsa, at öz dəliliyindən əl çəkəcək.

Zalım çar öz boyarlarını yanına çağırıb əmr etdi:

- Səhər hərəniz mənə qumdan toxunmuş bir cilov gətirməsəniz, özünüzdü ölmüş bilin.

Başlarını itirmiş boyarlar vahimə, qorxu içərisində öz evlərinə getdilər. Onlar nə edəcəklərini bilmirdilər.

Atasını gizləyən boyar da evə fikirli-fikirli qayıtdı. Qoca atası ondan soruşdu:

- Oğul, niyə fikirlisən?

Boyar çarın axmaq qərarı haqqında ona mə'lumat verdi.

Qoca gülümsündü:

- Elə bundan ötrü narahatsan? Heç fikir eləmə. Sabah çar sizi çağırıb soruşanda ki, "qumdan toxunan cilov hanı?" belə cavab verərsən: "Qüdrətli hökmdar, biz qumdan cilov hörməyə hazırıq. Ancaq heç demədiniz ki, sizə qalın, yoxsa nazik cilov lazımdır. Həmin cilovdan birini bizə verin ki, ona baxıb yenisini toxuyaq".

Oğul atasının dediyi kimi elədi. Çar onun ağıllı cavabını eşidib başını aşağı əydi və dedi:

mişdı. Çarın qayğıları başından aşırıdı. O, boyarları yanına çağırıb dedi:

- Sabah hardan olur-olsun səpin üçün toxum tapıb gətirin. Yoxsa sizin hamınızın boynunuzu vurduracağam.

Çarın yanından çıxan boyarlar özlərində, sözlərində deyildilər. Toxumu hardan tapsınlar?

Oğlunu qəmli görən qoca ata soruşdu:

- Oğul, nə olub?

- Eh ata, bu dəfə sən mənim dərdimə çarə tapa bilməyəcəksən. Ona görə ki, bizim ölkəmizdə bir dənə də olsun buğda qalmayıb. Çar isə biz boyarlara əmr edib ki, hardan olur-olsun buğda toxumu tapıb gətirək.

- Qorxma, oğlum. Hər bir dərdin çarəsi var. Sabah çara deyərsən ki, əmr etsin, bütün qarışqa yuvalarını eşsinlər. Bu yuvalardan kifayət qədər toxumluq buğda tapa bilərlər.

Səhəri gün çarın əmri ilə qarışqa yuvalarını qazıb hər yuvadan bir kisə buğda yığdılar. Bunu görən çar ona ağıllı məsləhət verən boyardan soruşdu:

- De görüm sənə bu ağıllı məsləhəti kim verib?

- Deyə bilmərəm, hökmdar. Əgər desəm, siz əmr edəcəksiniz ki, məni assınlar.

- Qorxma, danış! Söz verirəm ki, sənin başından bir tük də əskik olmayacaq.

Boyar boynuna aldı ki, çarın əmrinin əksinə olaraq o öz qoca atasını gizləyib. Bütün bu ağıllı məsləhətləri ona qoca atası verib.

Bütün bunları eşidəndən sonra çar yeni bir əmr verdi:

- Heç kəsin qocaları incitməyə haqqı yoxdur. Hamı onlara hörmət etməli, qayğı göstərməlidir.

Tərcümə edib işləyəni: R. ƏLİYEV

AĞILLI QIZ

ALBAN NAĞILI

Qədim zamanlarda bir kəndli öz arvadı ilə xoşbəxt yaşayırdı. Onların yeganə bir övladları vardı.

Oğlanın evlənmək vaxtı çatanda valideynlər məsləhət gördülər ki, o özünə gəlini doğma kənddən seçsin. Ancaq kənddəki qızların heç biri oğlanın xoşuna gəlmədi. Valideynləri ona icazə verdilər ki, hardan istəyir, özünə həyat yoldaşı tapsın.

Oğlan valideynlərinin bu qərarından çox razı qaldı və özünə qız tapmaq məqsədiylə şəhərə yollandı. Bu şəhərdə onun atasının köhnə dostu olan bir dərzi yaşayırdı. Oğlan həmin dərzinin yanına gedib dedi:

- Mən evlənmək istəyirəm. Ancaq kəndimizdəki qızların heç biri mənim ürəyimcə deyil. Elə buna görə də sizin yanınıza gəlmişəm. Bəlkə bu işdə mənə siz kömək edəsiniz?

Dərzi bir az düşüüb dedi:

- Eşitmişəm ki, kəndlərin birində gözəl bir qız yaşayır. Ancaq məsələ burasındadır ki, həmin qız valideynlərinin yeganə övladıdır. Tərslikdən qızın anası ölüb. İndi o öz atası ilə yaşayır. Tənha ata isə öz qızını heç kəsə ərə vermək istəmir.

Cavan oğlan gülümsündü:

- Hər şeyi öz yoluna qoymaq mənim boynuma. Təki qız mənim ürəyimcə olsun. Dərzi dedi:

- Sabah bazar günüdür. O qızın atası da yəqin ki, şəhərə gələcək.

Səhəri gün dərzi dostunun oğluna ağsaçlı nurani bir kişini göstərib dedi ki, haqqında danışdığı qızın atası budur. Oğlan kişiyə çox diqqətlə baxdı. Gələcək qaynatası elə ilk nəzərdən onun xoşuna gəldi. Kişinin

təmiz, ütülü paltarı onun qızının səliqəsindən xəbər verirdi.

Günorta yeməyindən sona kənd adamları evlərinə qayıtmağa başladılar. Oğlan da onlara qoşuldu. Cavan-

larla zarafatlaşdı, gələcək qaynatasına yoxuşu

üçün kömək etdi. Zarafatla dedi: - Cavan, nə üçün bir quruş pulundan keçib at almırsan? Atla yoxuşu qalxmaq Sizin üçün daha asandır.

- Mən özümə təəccübləndim: - Kişi danışdırsa, oğul? Heç bir quruşa da at almırsan?

- Nəyə görə kəndə yaxınlaşanda oğlan yamyaşıl baxıb soruşdu: - Oğlan, nə üçün sizin kəndin adamları ot baxırlar?

- Mən özümə təəccübləndim: - Nəyə görə indi ot biçmək vaxtıdır?

- Mən özümə təəccübləndim: - Nəyə görə yollarını davam edib qaranlıqda kəndə gəlirsiniz?

- Oğlan. Kişi qərib cavanı gecələmək üçün öz evinə dəvət etdi. Oğlana da elə bu lazım idi. Evlərinin səliqə-səhmanından hiss olunurdu ki, Evlərinin təmizkardır. Tezliklə oğlan qızın özünü qız seçdi. Qız gözəl idi. Ancaq oğlan onun ağıllı olduğunu da gördü.

- Cavan, Sizin eviniz krallara layiqdir. Ancaq nə üçün sobanızın borusu ayridir.

- Atası dillənməmiş qız söhbətə qoşuldu: - Borunun ayrılığının eybi yoxdur, əsas odur ki, tüstü düz çıxsın.

- Qızın cavabı oğlanın xoşuna gəldi. Ancaq atasının öz qızına acığı tutdu. Təklidə qalanda oğlanın verdiyi gic-gic sullardan danışdı. Qız da o saat başa düşdü ki, oğlan da onun kimi ibarətlərlə danışan ağıllı bir cavandır.

Oğlan səhər vidalaşanda heç kəsin gözləmədiyi halda kişiyə dedi ki, sənin kürəkənin olmaq istəyirəm. Ata çaşdı. Qız isə bildirdi ki, ərə getmə də bu cavandan başqa heç kəsə getməyəcəyəm.

Özündən razı cavan evlərinə gəlib tapdığı qız haqqında danışdı.

Oğlanın anası gəlininə hədiyyə hazırlayıb göndərmək qərarına gəldi. O, ərinin tapşırığı ilə

yekə bir tort bişirdi. Tortun xəmirini yoğuranda onun içinə 12 qızıl pul qoydu, sonra üstünə bal tökdü.

Qulluqçu hədiyyəni aparanda oğlan ona tapşırıldı:

- Gəlinə deyərsən ki, ay bütövdür. 12 ulduz var, oğlaq ayaq üstədir.

Qulluqçu yolda tamahını saxlaya bilmədi. Tortdan bir parça qoparıb yedi. Dişinə dəyan 2 qızıl pulu cibinə qoydu.

Hədiyyələri alan qız qulluqçudan oğlana belə sifariş göndərdi: "Ay paradır, ulduz ondur, oğlaq ayaqları üstə yığılıb. Ancaq kəkliyi incitmə, ilanı öldürmə!"

Oğlan hər şeyi başa düşdü. Qulluqçuya acığı tutdu. Ancaq son sözləri xatırlayıb sakitləşdi.

Tezliklə bu gənclərin toyu oldu. Onlar xoşbəxt yaşamağa başladılar.

Tərcümə edib işləyəni: R. ƏLİYEV

TUT AĞACININ NƏĞMƏSİ

Yarpağımdan ipək olub,
Tutumdan el-oba dadıb.
Qurumuşam, daha mənim
Saza dönmək vaxtım çatıb.

Bir də çətin yarpaqlayam,
Üzü müzə gələndə yaz.
Sazbənd çağır, mənə kəsib,
Düzəltsin bir sədəfli saz.

Sonra sixsın ağuşuna,
Quru sinəm oda düşsün.
Simlər ötsün həzin-həzin,
Ötən günlər yada düşsün...

HABİLİN KAMANÇASI

Dalıb öz dünyasına
Hey çalır, çalır Habil.
Kamançanın dörd simi
Dörd fəsildi elə bil.

O, hər bir səsə uyğun
Pərdə seçir, sim seçir.
Kamanə zaman kimi
Fasillər üstən keçir.

Hamımız qurumuşuq,
Heykələ oxşayırıq.
Bir saatın içində
Dörd fəsil yaşayırıq.

AĞAQLAR

Xiyabanlar, parklar boyu
Düzülüblər cərgə-cərgə,
Yerin şəhdi-şirəsini
Sorurlar su ilə birgə.
Ağac sanki bir uşaqdır,
Torpaq onun qundağıdır.
Kök ağacın ürəyidir,
Gövdəsinə qan dağıdır...

Rafiq YUSİFOĞLU

DÖRD KARANDAŞ

Yol üstündə dörd qardaş,
Tapdılar dörd karandaş.
Qırmızını Yay seçdi,
Yaşıl rəngi Yaz aldı.
Ağ rəngi Qış götürdü,
Sarı Payıza qaldı...

Rəssam AYTƏN

DAŞAĞIL ÇAYI

Çay girdi ki, daş ağıla,
Bəlkə gələ daş ağıla.
Söz söylədi qulağına,
Çözdü ki, eşitmir, daşdı.
Dözmədi bu haqsızlığa,
Axırda kükrədi, daşdı, -
Burda qədir-qiymət yoxdu,
Yol gözləyir aşağılar.
Çağlamaqçın yaranmışlar
Necə sığsın daş ağıla?

MİŞAR ÇAY

Sən hara tələsirsən,
De, nə qədər daşar çay?
Yeri sanki kəsirsən,
Adın qalıb Mişar çay.

YOLLAR

İnsan düzlərə yol çəkdi.
İnsan dağlara yol çəkdi.
Adamları maqnit kimi
Özünə doğru yol çəkdi.
Yollar ömürdən uzundu,
Yollar arzudan ködəkdi.
Bu yolla bir ovçu gedir,
Boşalıbdır ovçu, gedir.
Bu dünya e'tibarsızdır,
Yollar qalır, yolçu gedir...

OĞLUM DEYİR

Çığır böyüyüb yol olur,
Gah geniş, gah dardı yollar.
Keçib gedən adamlardan
Qalan yadigarı yollar.

Şütüyüb gedir maşınlar,
Bu daralan yollara bax.
Oğlum gülüb deyir: - Ata,
Yol örkəndi, post doğanaq...

ALMANIN İKİ ÜZÜ

Alma-ağacın
Qəp-qəşəng qızı.
Bir yanağı ağ,
Biri qırmızı.

Uca budaqda
Yırğalanır hey.
Bir üzü quzey,
Bir üzü güney.

Ayrı rəngdədir
Hər bir yanağı.
Niyə belədir
Görəsən axı?

Kölgəli yanaq
Sarılıb, solub.
Gün tutan tərəf
Qırmızı olub...

ÇAR VƏ DÜNYA GÖZƏLİ

Makedoniya nağılı

Biri var idi, biri
yox idi. Bir quldur
var idi. Onun var-

dövləti başından aşırı. Ölüm ayağında
olan həmin quldur arvadını yanına çağırır
dedi:

- Mən öləndən sonra bütün var-dövlətimi
yoxsullara payla. Təkcə qılıncımı, atımı və
itimi saxla. Oğlum böyüyəndə yadigarlarımı
ona verərsən.

Ərinin ölümündən sonra arvadı onun və-
siyyətinə əməl etdi.

Nağıl dili yüyürək olar. Quldurun oğlu bö-
yüyüb boya-başa çatanda anası atasından
qalan yadigarları ona verdi.

Quldur oğlu qılıncı götürüb ata mindi. Atı
meydana çapıb, iti də yanına səslədi. O, tə-
sadüfən meydanda çarın oğlunu tapdala-
yıb öldürdü. Qoşun quldur oğlunun üstünə
hücum etdi. Yeniyetmə gənc özünü itirmə-
di. Yel qanadlı atını çapıb aradan çıxdı.

Oğlan az getdi, üz getdi, dərə, təpə, düz
getdi, gəlib bir billur sarayın yanına çıxdı.
Ha boylandısa, içəri girməyə yol tapa bil-
mədi. Baxıb gördü ki, sarayın içində bir
dünya gözəli var. Ondən xahiş etdi ki, qa-
pını açsın. Qız isə dedi ki, qapını gərək sən
özün açasan.

Quldur oğlu sehrlı qılıncını qalaya çırpan
kimi onun qapıları taybatay açıldı. Qızla oğ-
lan sarmaşiq kimi bir-birinə sarıldılar.
Onlar ailə qurub xoşbəxt ömür
sürməyə başladılar. Bir gün

dünya gözəli hamamdan qayıdanda onun
billur başmağının bir tayı çaya düşüb axdı.
Çarın qulluqçuları bu başmağı tapıb hey-
ran qaldılar. Təsadüfi deyildi ki, başmağın
üstündə "Dünya gözəli" sözləri yazılmışdı.
Adamlar hədiyyə almaq həvəsi ilə billur
başmağı çarın yanına apardılar. Billur baş-
mağı görüb heyran qalan hökmdar əmr et-
di ki, onun sahibini yerin deşiyindən də ol-
sa tapıb gətirsinlər.

Təsadüfi deyil ki, atalar belə deyib: "So-
raqlaşa-soraqlaş a gedib İstanbula çıx a bil-
lərsən".

Çarın adamları gəlib Dünya gözəlini tap-
dılar. Dedilər ki, hökmdar sən ilə evlən-
mək istəyir. Qız onlara dedi ki, ərim gəlmə-
miş başınızı götürüb qaçın. Yoxsa sizin
üçün çox pis olacaq.

Elçilər qızın cavabını çara çatdırdılar. O,
qızı gətirmək üçün beş yüz nəfərlik qoşun
göndərdi. Quldur oğlu sehrlı qılıncı ilə qo-
şunu qırıb-çatdı. Acıqlı çar neçə dəfə qo-
şun göndərsə də, məqsədinə çata bilmədi.

Çar bir küpəgirən qarını çağırır dedi ki,
nə yol ilə olur-olsun gedib Dünya gözəlini
mənə gətirməlisən.

Qarı ipəkdən uçan şar düzəltirdi. Ona
minib billur qəsrin yanına getdi. Şarı gizlə-
dib özünü bicliyə vurdu. Dünya gözəlinin
yol azmış qarıya rəhmi gəldi, onu saraya
apardı. Qarı quldur oğlunun da, onun arva-
dının da e'tibarını qazandı. Onların qılığna
girisib öyrəndi ki, oğlanın bütün gücü onun
qılıncındadır. Gecə fürsət tapan qarı qılıncı
oğurlayıb dərin bir hovuzun içinə atdı. Oğ-
lan o saat xəstələndi. Qarı dərman bitkisi
yığmaq adı ilə Dünya gözəlini billur
qəsrdən çıxardı. Onu tovlayıb uçan şara
mindirdi və çarın yanına apardı.

Çar qızı görəndə ağı başından çıxdı. De-
di ki, onunla evlənmək istəyir. Başqa çarə-
si qalmayan qız razılaşdı, ancaq vaxt ud-
maq məqsədilə qırx gün möhlət istədi. De-
di ki, qoy ölkənin hər yerindən gəlib mən
gözəliyimi görsünlər. Toyun qırxıncı günü
mən səni cavan bir oğlana çevirəcəyəm.
Yalnız bundan sonra biz evlənə bilərik.

Çar razılaşdı. Toy gününü tə'yin edib gözləməyə baş-
ladı.

Sizə kimədən xəbər verək, quldur oğlundan. O, xəstə-
likdən üzülürdü. Bilirdi ki, qarı qılıncı oğurlamaqla ona
kələk gəlib.

At dərli-dərli kişnəyir, it acı-acı hürür, oğlan isə ya-
taqda inildəyirdi. Bəlanın hardan gəldiyini bilən gənc itə
dedi:

- Mənim sadıq dostum! İndi bütün ümidim sənədir.
Əgər mənim qılıncımı axtarıb tapa bilməsən, ölüm ya-
tağından qalxa bilməyəcəyəm.

At qılıncı axtarmağa getdi. Gördü ki, o, hovuzun
lap dibindədir. Vəfali it bir neçə dəfə hovuz a baş
vurub, çətinliklə qılıncı çıxara bildi. Onu gətirib sa-
hibinə verəndə oğlanın gözlərinə işıq, qollarına tə-
pər gəldi. O, yataqdan qalxıb ata mindi və öz se-
vimli həyat yoldaşını axtarmağa getdi. Kənd-kənd,
şəhərbəşəhər at çapan oğlan paytaxta çatdı və toy
haqqında xəbəri eşidib, hər şeyi baş a düşdü.

Oğlan libasını dəyişib toy evinə getdi. Qız o saat
ərinə tanıdı. Onu aparıb gəlin otağında gizlətdi.
Şah cavanlaşmaq ümidi ilə Dünya gözəlinin
yanına gələndə oğlan qılıncı ilə onun boynunu
vurdu.

Səhəri gün dünya gözəli gəlinlik paltarını
geyib öz əri ilə adamların qarşısına çıxdı.
Dedi ki, söz verdiyim kimi mən qoca çarımı
cavanlaşdırdım.

Camaat heyrətə gəldi. O gündən quldur
oğlu çar, onun həyat yoldaşı isə çariçə ol-
du.

Atalar doğru deyib: "Özgəyə quyu qa-
zan, özü düşər..."

Tərcümə edib işləyəni:

R. ƏLİYEV

Rəssam Vəfa İBRAHİMGİZİ